KATIKA MAHAKAMA KUU YA TANZANIA

(MASIJALA NDOGO YA DAR ES SALAAM)

ILIYOPO DAR ES SALAAM

SHAURI LA MAOMBI MADOGO YA MADAI NA. 289 OF 2023

(Linalotokana na uamuzi wa Mahakama ya Watoto ya Dar es salaam iliyopo Kisutu, Maombi Na. 54 ya mwaka 2022 mbele ya Hakimu Mkazi Mwandamizi, Mh. V. Mwaikambo, katika uamuzi wa tarehe 17-5-2023)

EVA MGANGA.....MLETA MAOMBI

DHIDI YA

MBWANA NYABUTA MALIMA.....MJIBU MAOMBI

UAMUZI

Tarehe ya amri ya mwisho: 07/11/2023.

Tarehe ya uamuzi: 08/12/2023.

E.E. KAKOLAKI, J.

Katika shauri hili mleta maombi ameleta maombi yake kwa hati ya dharura, kupitia maombi ya faragha yaliyoambatana na kiapo cha Eva Mganga (mwombaji) chini ya kifungu cha 14(1) cha Sheria ya Ukomo wa Mashauri, Sura ya 89, Marejeo ya mwaka 2019 akiomba kuruhusiwa kukata rufaa nje ya muda ili kupinga uamuzi wa Mahakama ya Watoto ya Dar es salaam katika shauri la maombi Na. 54 la mwaka 2022 lililotolewa uamuzi mnamo tarehe 17/05/2023.

Katika kiapo chake mwombaji ameeleza kuwa sababu ya kuchelewa kukata rufaa ni kukosa fedha za kumlipa wakili wa kujitegemea kwani wakili aliyekuwa akimsaidia awali alihamia Dodoma kabla ya tarehe 05/06/2023 kuelekezwa na rafiki yake aende kwenye kituo cha msaada wa sheria kwa wanawake na watoto (WLAC) ambako alijulishwa kuwa muda wa kukata rufaa umekwisha isha na hivyo Kushauriwa kuleta maombi haya mahakamani. Na kwamba rufaa anayokusudia kukata ina mashiko kwa sababu ustawi na maslahi ya Watoto wake haukuzingatiwa katika maamuzi ya shauri na 54 la mwaka 2022 katika mahakama ya Watoto Dar es salaam yaliyoondoa haki ya usimamizi na malezi ya watoto na kuiweka chini ya mjibu maombi.

Maombi haya yalipingwa vikali na mjibu maombi kupitia kiapo kinzani akiitaka mahakama ifutilie mbali maombi ya mleta maombi huku akieleza kuwa wakili aliyedaiwa kuwa Dodoma angeweza kuandaa rufaa hiyo akiwa Dodoma na kuituma lakini pia mleta maombi alikuwa anajua uwepo wa ofisi zinazotoa msaada wa sheria kwani aliwahi kuwatumia katika shauri lingine hapo awali "Civil Application No. 421 of 2021". Na mwisho kuwa mleta maombi alipaswa kutoa hesabu ya kila siku aliyochelewa kukata rufaa lakini hakufanya hivyo.

Mleta Maombi alipewa fursa ya kuleta majibu ya kiapo kinzani kabla ya kuleta hoja zake kwa maandishi kuhusiana na maombi yake lakini alishindwa kutekeleza na badala yake kuamua kuleta hoja za maandishi moja kwa moja.

Wadaawa hawa walijiwakilisha wenyewe na maombi yalisikilizwa kwa njia ya maandishi japokuwa kila mmoja aliandaliwa hoja zake, ambapo mleta maombi alisaidiwa kuleta hoja zake za maandishi na Kituo cha Msaada wa Sheria kwa Wanawake (WLAC) wakati majibu ya mjibu maombi yakiandaliwa na wakili msomi Geofrey C. Luyanji.

Kwa ufupisho historia kabla ya maombi haya ni rahisi kuelezeka. Mleta maombi na mjibu maombi walikuwa mke na mume ambapo mwaka 2022 mleta maombi aliomba talaka katika mahakama ya mwanzo Buguruni na talaka hiyo kutolewa mnamo tarehe 15/06/2022. Kabla ya shauri hilo la talaka mdai (mleta maombi) alipeleka maombi katika mahakama ya Watoto Dar es salaam "Civil Application No. 421 of 2021" akiiomba mahakama impe haki ya malezi na kuishi na watoto aliowapata na mjibu maombi ambapo mahakama ilimpa haki hiyo. Mjibu maombi hakuridhika na uamuzi huo na hivyo kukata rufaa Mahakama Kuu No. 12 ya mwaka 2022 ambayo iliitupilia mbali. Baada ya muda kupita mjibu maombi alifungua Shauri la Maombi Madogo ya Madai No. 54 ya 2022 katika mahakama ya Watoto akiiomba

mahakama ipitie upya na kubadili au kurekebisha amri yake ya awali ya kuhusiana na haki ya malezi na kuishi na watoto aliyopewa mleta maombi na apewe yeye ambapo ombi lake lilikubaliwa katika uamuzi wa mahakama uliotolewa mnamo tarehe 17/05/2023. Mleta maombi hakuridhika na uamuzi huo na baadae kujikuta nje ya muda kuukatia rufaa hivyo kupelekea maombi haya ya kukata rufaa nje ya muda.

Katika mawasilisho yake ya awali, mleta maombi aliomba mahakama iasili kiapo chake ili kiwe sehemu ya walisilisho lake na kueleza kwamba kifungu cha 123(1) cha kanuni za uendeshaji wa mashauri ya Watoto, 2016 kimeeleza wazi kuwa rufaa ya mashauri ya watoto ni siku 14. Na kwamba chini ya kifungu cha 14 cha Sheria ya Ukomo wa Mashauri Mahakama hii ina mamlaka ya kuruhusu rufaa nje ya muda ikiwa mleta maombi atatoa sababu za msingi. Alieleza kuwa katika sababu yake kuu ya kuchelewa kakata rufaa ni changamoto ya kifedha ambayo inakubalika kisheria, akiiomba Mahakama ipitie na kuzingatia maamuzi ya Mahakama ya Rufani katika shauri la Maombi ya Madai No. 254/01 ya 2021 kati ya **Hamis Mponda dhidi ya Niko Insurance Tanzania Limited,** ambapo mahakama iliidhinisha sababu ya changamoto ya kifedha, umaskini na kuhangaika kutafuta msaada wa kisheria kuwa mojawapo ya sababu ya kuzingatiwa ili kuruhusu maombi ya

kukata rufaa nje ya muda. Aliongeza kuwa mleta maombi hana uelewa wa taratibu wa kisheria hivyo anategemea msaada wa kisheria ili aweze kukata rufaa yake. Alirejea kesi ya **Ramadhani Nyoni dhidi ya Haule and Co. Adv. (1996)** TLR 71 iliyoeleza:

> "*That where a layman, unaware of the procedural process, tries to get before the court, procedural rules should not be used to defeat justice. The applicant falls in the premises of that decision and justice to him in this case is to be allowed*"

Mwisho aliiomba mahakama imkubalie ombi lake la kukata rufaa nje ya muda kwani hakuchelewa kukata rufaa kwa makusudi bali uchelewaji ulitokana na changamoto ya kutafuta mwanasheria.

Katika kujibu maombi hayo mjibu maombi katika wasilisho lake aliomba kiapo chake kinzani pia kiwe sehemu ya wasilisho lake na alipinga vikali sababu zilizotolewa na mleta maombi akieleza kwamba kifungu cha 123(1) cha kanuni ya uendeshaji wa mashauri ya Watoto, 2016 kimeeleza wazi kuwa rufaa ya mashauri ya Watoto ni siku 14. Na kwamba mleta maombi hajaeleza sababu za msingi zenye kuishawishi Mahakama kumuongezea muda kulingana na kifungu cha 14 Sheria ya Ukomo wa Mashauri, kwani ameshindwa kabisa kueleza katika kiapo chake au wasilisho lake la awali

sababu zilizomfanya kuchelewa kukata rufaa kwa kila siku aliyochelewa kama ilivyoelezwa katika kesi ya **Ngao Godwin Losero dhidi ya Julius Mwarabu**, Shauri la Maombi ya Madai No. 10 ya 2015 ambayo ilirejea kesi ya **Lyamuya Construction Company Ltd dhidi ya Board of Registered Trustees of Young Christian Women's Christian Association of Tanzania,** ambapo Mahakama ya Rufani ilitoa mwongozo wa kuzingatia maombi ya kuongezewa muda. Mambo hayo ya kuzingatiwa ni pamoja na:

> *"(a) the applicant must account for all the periods of delay*
>
> *(b) the delay should not be inordinate*
>
> *(c) the applicant must show diligence and not apathy, negligence or sloppiness in the prosecution of the action that intends to take"*

Pia alirejea kesi ya **Mbogo dhidi ya Shah** (1968) EA ambayo ilirejewa katika kesi ya **Ngao Godwin Losero** tajwa hapo juu.

Mjibu maombi alieleza kuwa mleta maombi hajaeleza kuwa alichelewa kwa muda gani, lakini pia sababu ya kuchelewa kukata rufaa kwa ajili ya kutafuta wakili si sababu ya msingi bali ni uzembe kwa sababu mawakili ni wengi ikiwemo na vituo vinavyotoa huduma za kisheria ambavyo ni vingi. Alirejea kesi ya **Finca (T) Limited and Another Dhidi ya Boniface Mwalukisa**,

Shauri la Maombi No. 589/12 of 2018 ambayo ilirejea kesi ya **Bushiri Hassan dhidi ya Latifa Lukio, Mashayo,** Shauri la Maombi No. 192/20 of 2016 ambapo mahakama ya rufani ilisema sababu za kuchelewa hata siku moja lazima zitolewe na mwombaji wa kuongezewa muda. Katika kufikia uamuzi huo Mahakama ya Rufani ilisema:

> "*Delay of even a single day, must be accounted for otherwise there would be no proof of having rules prescribing periods within which certain steps have to be taken.*"

Alihitimisha wasilisho lake kwa kusema kuwa kutokujua taratibu, sheria na uelewa wa kukata rufaa si sababu au kigezo cha kuchelewa kukata rufaa na hivyo aliiomba mahakama isizingatie maombi ya mleta maombi.

Mleta maombi alileta wasilisho la mwisho akijibu wasilisho la mjibu maombi akisisitiza kuwa sababu aliyoeleza ya changamoto ya kifedha ni sababu ya msingi na kuwa hivi karibuni Mahakama ya Rufani katika shauri la **Hamis Mponda vs. Niko Insurance Tanzania limited na wenzake wawili**, imetambua changamoto za kifedha, umaskini na kuhangaika kutafuta msaada wa kisheria kuwa mojawapo ya sababu za kuruhusu mtu kukata rufaa nje ya muda.

Kufuatia mawasilisho hayo ya pande zote mbili ni jukumu la mahakama kuona sasa kama sababu zilizoelezwa na Mleta maombi zinakidhi vigezo kisheria kuweza kuyakubali maombi haya.

Katika mawasilisho ya pande zote mbili pamoja na viapo vyao hakuna ubishi kwamba, wadaawa walikuwa na shauri la Watoto katika Mahakama ya Watoto Dar es salaam kuhusiana na haki ya malezi ya Watoto wao wawili na kuwa uamuzi huo ulitolewa tarehe 17/05/2023 na Mahakama ya Watoto ya Dar es salaam iliyoketi Kisutu. Lakini pia haibishaniwi na pande zote mbili kuwa muda wa kukata rufaa kwa mashauri yanayosikilizwa na Mahakama ya Watoto ni siku kumi na nne (14). Na mwisho hakuna ubishi kuwa anayeshindwa kukata rufaa ndani ya siku 14 basi anaweza kuomba kuongezewa muda na Mahakama hii in uwezo wa kufanya hivyo chini ya kifungu cha 14(1) cha Sheria ya Ukomo wa Mashauri, Sura ya 89 Marejeo ya 2019.

Kifungu hicho cha 14(1) cha sheria ya ukomo kinamtaka mleta maombi aeleze sababu za msingi za kuishawishi mahakama ni kwa nini alichelewa kukata rufaa au kutekeleza jukumu lolote kisheria ndani ya muda ili Mahakama ikubali na kuruhusu maombi yake. Sababu hizo ni pamoja na kuelezea sababu kwa kila siku aliyochelewa kukata rufaa au kutekeleza

jukumu husika kama inavyoelekezwa katika maamuzi ya mashauri mbalimbali, kwani kutofanya hivyo kunasababisha kutokuwepo na maana ya kuwa na kanuni zinazosimamia ukomo wa muda wa mashauri au matukio mbalimbali ya kisheria. Maamuzi hayo ni pamoja na **Bushiri Hassan dhidi ya Latifa Lukio, Mashayo, Tanzania Coffee Board dhidi ya Rombo Millers Ltd,** Shauri la Maombi No. 13 ya 2015, **Ngao Godwin Lasero, Lyamuya Construction** na **Sebastian Ndaula Vs. Grace Rwamafa,** Shauri la Maombi No. 4 ya 2014 (yote haya ni ya Mahakama ya Rufani japo hayajanukuliwa katika juzuu za kesi)

Kufuatia hoja zilizotolewa nakubaliana na mjibu maombi kuwa ili ombi la kuongezewa muda likubaliwe Mahakamani ni lazima mwombaji aweze kutoa hesabu za kila siku aliyochelewa kukata rufaa yake kama ilivyoelezwa katika kesi nilizozirejea hapo juu. Katika kiapo chake mleta maombi alieleza kuwa uamuzi anaotaka kuukatia rufaa ulitolewa tarehe 17/05/2023 na alipata nakala ya uamuzi huo tarehe 24/05/2023 na kwamba tarehe 25/05/2023 aliwasiliana na mwanasheria aliyekuwa akimsaidia na kumjulisha kuwa yupo Dodoma hivyo asingeweza kumsaidia. Na kwamba akiwa anaendelea na jitahada za kutafuta wakili wa kumsaidia kuandaa rufaa yake alishindwa kwa sababu ya kukosa fedha mpaka pale alipoelekezwa na rafiki yake kwenda

kwenye kituo cha msaada wa kisheria tarehe 07/06/2023 ambapo alisaidiwa kuleta maombi haya mahakamani tarehe 09/06/2023. Kwa mtiririko huo ni wazi kuwa zilikwisha pita siku ishirini na tatu toka uamuzi utolewe., na hivyo kufanya siku ambazo mleta maombi alichelewa kukata rufaa yake baada ya siku kumi na nne kupita kuwa siku tisa (9). Ni bahati mbaya kwamba katika maombi ya mleta maombi hakuna uthibitisho wowote ulioambatanishwa kuthibitisha kuwa alipata nakala yake ya uamuzi tarehe 24/05/2023 kama aliyoeleza katika aya ya tisa katika kiapo chake, ili mahakama iweze kuutenga muda huo katika kuhesabu siku alizochelewa kukata rufaa yake.

Hata hivyo kwa kutambua kuwa sababu yake kuu ya kuchelewa kukata rufaa ni changamoto za kifedha na kutafuta msaada wa kisheria, ni wazi kuwa kwa mtirirko wa matukio alioeleza katika kiapo chake unaonyesha jitahada alizokuwa akifanya toka apate nakala yake ya uamuzi mpaka maombi haya yanaingia mahakamani. Kwa mahesabu ya siku tangu kutolewa kwa uamuzi unaokusidiwa kupingwa muda wa kukata rufaa yake ulimalizika mnamo tarehe 31/05/2023. Pamoja na kuwasiliana na wakili wake aliyedaiwa kuwa Dodoma japo hakuna uthibitisho katika dai hilo, mnamo tarehe 25/05/2023 na siku sita (6) kabla ya muda wa kukata rufaa ni madai ya mwombaji kuwa hakuwa na ufahamu wa uwepo wa vituo vya msaada wa kisheria hadi

alipofahamishwa na rafiki yake Farida Iqbal juu ya uwepo wa WLAC kama ilivyoelezwa kwenye aya ya 13 ya kiapo chake. Hoja hiyo ilipingwa na mjibu maombi katika aya 9 ya kiapo kinzani akielezea kuwa katika Shauri la Maombi 'Civil Application No. 412 of 2021" mwombaji alitumia huduma za Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania (TAWLA). Hakuna majibu yaliyotolewa na mleta maombi kupinga hoja hiyo kitu kinachoifanya Mahakama hii kuamini kuwa alikuwa na ufahamu kabla juu ya uwepo wa msaada wa kisheria kwa wasiojiweza. Hivyo basi Mahakama hii inaona kuwa kuchelewa kwa mwombaji kwa siku tisa hadi tarehe 9/06/2023 maombi haya yalipoletwa mahakamani na kwamba haikuwa uzembe kwa madai kuwa akifanya jitihada za kupata wakili/msaada wa kisheria hadi alipowafikia WLAC tarehe 07/06/2023, si kweli na haina mashiko, kwani alikuwa na ufahamu juu ya uwepo wa msaada wa kisheria kwa kufaidika na huduma za TAWLA hapo awali. Hivyo kuchelewa kwake kutafuta huduma hiyo ya kisheria haikuwa kwa kutojua bali ni uzembe ambao si sababu ya kumfanya mtu kuongezewa muda katika maombi ya aina hii.

Kuhusiana na hoja yake ya kutokuwa na uwezo wa kumlipa wakili na hivyo kutegemea msaada wa kisheria kama ilivyosemwa na Mahakama ya Rufani katika shauri la **Hamisi Mponda** (tajwa hapo juu), nakubaliana na

msimamo wa Mahakama ya Rufani ambayo ilitambua changamoto ya kifedha na kutafuta wakili kwa kuzingatia mazingira ya mwombaji ikiwa ni pamoja na kuwa na utegemezi wa msaada wa kisheria toka awali. Hata hivyo katika mazingira ya shauri hili ni wazi kuwa mwombaji japo alikuwa anategemea huduma za kisheria alifanya uzembe kwa kuchelewa kuzitafuta mapema kama nilivyoeleza hapo juu sababu ambayo haikubaliki kumwezesha kupata nyongeza ya muda. Kwa kushindwa kuthibitisha kuwa hakuwa na ufahamu wa uwepo wa msaada wa kisheria kama anavyodai ninaona kuwa sababu aliyotoa mwombaji ya kutokuwa na fedha za kuajili wakili na kutokuwa na ufahamu wa uwepo wa msaada wa kisheria na wapi kwa mazingira ya shauri hili haina mashiko kwani alijua na alifanya uzembe kutafuta msaada huo.

Kwa msingi na sababu hizo na kwa mazingira ya shauri hili nakubaliana na mjibu maombi kuwa mleta maombi hana sababu ya msingi ya kuishawishi mahakama kumwongezea muda wa kukata rufaa na hivyo maombi yake yanatupiliwa mbali.

Kuhusiana na gharama, kila upande ujigharimie.

Imetolewa hapa Dar es Salaam leo tarehe 08 Disemba, 2023.

E. E. KAKOLAKI
JAJI
08/12/2023.

Uamuzi umesomwa leo tarehe 08 Disemba, 2023 mbele ya wadaawa wote wawili na Bi. Elieth Lugahanga, karani wa mahakama.

E. E. KAKOLAKI
JAJI
08/12/2023.